

ZVÄZ MÚZEÍ NA SLOVENSKU

Ochrana hnutel'ných súčastí kultúrneho dedičstva v múzeách

Slovenskej republiky

Materiál spracoval: Zväz múzeí na Slovensku v spolupráci so SNM –
Muzeologickým kabinetom

Autor materiálu: PhDr. Gabriela Podušelová, vedúca Muzeologického
kabinetu, členka Predstavenstva ZMS

Konzultant: Mgr. Marta Janovíčková

Dátum: apríl – júl 2007

Úvod

Kultúrne dedičstvo každej krajiny je neoddeliteľnou súčasťou jeho histórie, plastického obrazu o jej histórii a súčasnosti. Slúži ako pramenná báza na skúmanie hospodárskych, spoločenských, kultúrnych a politických zmien v krajine. Pomáha vytvárať obraz o krajine, jej minulosti, etnikách a národoch, ktoré spoluvytvárali jeho súčasnú podobu.

Kultúrne dedičstvo vo všetkých svojich prejavoch a podobách sa výraznou mierou podieľa na formovaní historického vedomia spoločnosti, je zdrojom pestovania zdravého patriotizmu a pozitívneho vzťahu obyvateľov k svojmu regiónu, krajine. Súčasťou kultúrneho dedičstva, ich prezentácia sú aj bázou na vzdelávanie, výchovu všetkých vrstiev obyvateľstva bez ohľadu na príslušnosť k vekovým, národnostným sociálnym skupinám.

Úroveň starostlivosti, spôsoby, metódy a postupy pri jeho ochrane, záchrane a prezentácii vytvárajú obraz o vzťahu krajiny, jej obyvateľov k vlastnej histórii a svojej minulosti. V prenesenom slova zmysle môžeme vnímať záchranu a ochranu súčastí kultúrneho dedičstva ako obraz kultúrnosti národa, štátu či regiónu. Ochrana kultúrneho dedičstva, jeho zachovanie a pozitívne formy prezentácie kultúrneho dedičstva sú v súčasnosti integrálnou súčasťou kultúrnej politiky každého štátu. Štát ako reprezentant verejného záujmu vytvára legislatívne, inštitucionálne a finančné prostredie na záchranu, ochranu, využívanie a prezentáciu všetkých súčastí kultúrneho dedičstva. Zriaďuje špecializované fondové inštitúcie a špecializované úrady štátnej správy, ktorých poslaním a úlohou je zhromažďovať, ochraňovať a prezentovať súčasti kultúrneho dedičstva. V rámci realizácie politiky ochrany a záchranu všetkých súčastí kultúrneho štát zriaďuje vlastné fondové inštitúcie s celoštátnou pôsobnosťou a podporuje v rámci grantového systému aj inštitúcie, zriadené inými zriaďovateľmi, ktoré sa podieľajú na ochrane, záchrane súčastí kultúrneho dedičstva. Neoddeliteľnou súčasťou procesu inštitucionálnej ochrany kultúrneho dedičstva sú od svojho vzniku múzeá.

Múzeá sú verejnosti prístupné inštitúcie, ktoré vo verejnom záujme na základe prieskumu a vedeckého výskumu zhromažďujú, vedeckými metódami zhodnocujú a odborne spravujú zbierkové predmety – súčasti kultúrneho dedičstva. Tie sprístupňujú verejnosti a využívajú vo verejnom záujme. Základným prvkom pri budovaní inštitucionálnej ochrany kultúrneho dedičstva v múzeu je zbierkový predmet. V zmysle zákona č. 115/1998 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty v znení neskorších predpisov je zbierkový predmet definovaný ako „*pôvodný hmotný alebo duchovný doklad, ktorý má schopnosť priamo alebo sprostredkovanne vypovedať o vývoji prírody alebo spoločnosti a má trvalý historický, kultúrny, umelecký alebo vedecký význam*“.

Jednoznačný záujem štátu ochraňovať kultúrne dedičstvo a využívať súčasti kultúrneho dedičstva vo verejnom záujme v súlade s jeho ochranou a ďalším zachovaním pre budúce generácie potvrdila Deklarácia NR SR o ochrane kultúrneho dedičstva, prijatá NR SR v septembri 2001. Rámcovo – v súlade s medzinárodnými dohodami a zvyklosťami – postulovala záujem spoločnosti skvalitňovať podmienky na pre všetky činnosti spojené so záchranou, ochranou a prezentáciou kultúrneho dedičstva múzeá nevynímajúc.

Úlohy a činnosti v oblasti zhromažďovania a ochrany súčastí kultúrneho dedičstva stanovujú pre múzeá právne predpisy, najmä Zákon NR SR č. 115/1998 o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej a galerijnej hodnoty v znení neskorších predpisov a najmä jeho vykonávací predpis Vyhláška MK SR č. 342/1998 o odbornej správe múzejných zbierkových predmetov a galerijných zbierkových predmetov v znení neskorších predpisov. Na výkon činnosti v rámci odbornej správy zbierkových predmetov a správu verejného majetku, ktorého súčasťou sú aj národné kultúrne pamiatky zapísané v Ústrednom

zozname kultúrnych pamiatok, musia mať múzeá a galérie vytvorené materiálno-finančné a profesijno-personálne podmienky. Za ich priame zabezpečenie v zmysle citovaného zákona zodpovedá zriaďovateľ, resp. zakladateľ.

Súčasný stav múzejnej siete v Slovenskej republike

K 31. 12. 2006 bolo na Slovensku registrovaných 86 múzeí. Väčšina múzeí je zriaďovaných verejným sektorom ako príspevkové organizácie s právnou subjektivitou. Múzeá popri správe hnutelných súčasti kultúrneho dedičstva v podobe zbierkových predmetov spravujú aj nehnuteľné objekty rozličnej veľkosti, kvality a významu z hľadiska umelecko-historického a pamiatkového, pričom veľké percento objektov je zapísaná aj v Ústrednom zozname pamiatkového fondu (hrady, zámky, kaštiele, mestské paláce, historické radnice, technické pamiatky, objekty ľudového staviteľstva apod.). Celkom spravujú múzeí niekoľko sto objektov, v ktorých sa nachádzajú expozičné, výstavné, pracovné a depozitárne priestory múzeí. Múzeá ponúkajú verejnosti temer päťsto verejnosti prístupných expozícií. Sú to hradné a zámocké expozície so zachovaným pôvodným historickým mobiliárom, múzeá ľudovej architektúry v prírode, archeologické lokality ako múzejné expozície, objekty ľudového staviteľstva, veľký počet múzejných vlastivedných, špecializovaných a memoriálnych expozícií.

V zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR boli k 31. 12. 2006 3 múzeá ako priamo riadené organizácie – Slovenské národné múzeum so sídlom v Bratislave (ďalej len „SNM“), Slovenské technické múzeum v Košiciach a Múzeum SNP v Banskej Bystrici. SNM tvorí 18 špecializovaných múzeí, ktoré sú zapísané v registri ako samostatné jednotky a sú dislokované vo všetkých krajoch SR, 2 špecializované múzeá sú organizačnými zložkami Slovenskej národnej knižnice v Martine, jedno špecializované múzeum je v správe Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici. Celkovo spravuje MK SR 24 múzeí. Ostatné ústredné orgány štátnej správy zriaďujú 13 múzeí, samosprávne kraje 37 múzeí, obce 17 múzeí, iné právne subjekty zriaďujú 9 múzeí - z celkového počtu 86 registrovaných múzeí. Súčasťou sústavy múzeí na Slovensku sú aj neregistrované múzeá. Ide najmä o múzejné zariadenia, ktoré si zriaďujú obce s cieľom prezentovať dejiny a osobnosti obce a jej etnografické špecifiká. Tieto múzejné zariadenia vykonávajú len prezentačné aktivity v podobe stálych expozícií.

Odborná správa zbierkových fondov múzeí

V správe múzeí v Slovenskej republike k 31. 12. 2006 bolo 15 341 177 ks zbierkových predmetov, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho dedičstva a zároveň nenahraditeľnou informačnou bázou pre vedecké poznávanie minulosti prírody a spoločnosti Slovenska. Z celkového počtu zbierkových predmetov je len malé percento zbierkových predmetov prezentovaných v stálych expozíciách a na výstavách (3 - 10 percent). Najvyššie percento zbierkových predmetov prezentovaných v stálych expozíciách vykazujú tzv. hradné múzeá, ktorých expozície sú postavené na prezentácii pôvodného historického mobiliáru hradných, zámockých a kaštieľných objektov. Časť zbierkových predmetov využívajú múzeá pri realizácii výstav, ostatné slúžia ako pramenný materiál na vedecké skúmanie pri poznávaní vývoja prírody a spoločnosti.

Múzeá v rámci procesu záchrany a ochrany súčasti kultúrneho dedičstva vykonávajú činnosti, ktoré sú zahrnuté pod pojem odborná správa zbierkových predmetov. Zákon NR SR č. 115/1998 Z. z. o múzeách a galériách v znení neskorších predpisov v § 3 definuje odbornú správu ako nadobúdanie zbierkových predmetov, odbornú evidenciu zbierkových predmetov a ochranu zbierkových predmetov. V § 6 zákon stanovuje činnosti múzeí a galérií pri výkone

ochrany zbierkových predmetov, ktoré sú povinné zabezpečovať alebo vlastnými zamestnancami, alebo dodávateľsky. Hlavné činnosti spojené s ochranou zbierkových predmetov tvoria:

1. akvizičná činnosť múzeí - nadobúdanie zbierkových predmetov
2. všeobecná ochrana zbierkových predmetov pred krádežami, odcudzením, nelegálnym obchodovaním, poškodením vrátane protipožiarnej ochrany
3. odborné uloženie zbierkových predmetov v depozitároch,
4. základné ošetrovanie, očistenie, konzervovanie, reštaurovanie a preparovanie,
5. odborná evidencia zbierkových fondov múzeí

Na zistenie stavu všeobecnej ochrany a odbornej ochrany zbierok (stav depozitárov, uloženie zbierok, odborné ošetrovanie zbierok) realizoval Muzeologický kabinet SNM dotazníkový prieskum v múzeách SR. Dotazníky boli zaslané všetkým registrovaným múzeám, vrátane špecializovaných múzeí SNM. Vyplnené dotazníky vrátilo celkom 60 múzeí. Vyplnené dotazníky nezaslali najmä malé obecné múzeá a múzeá s nízkym počtom zbierkových predmetov, ktoré však zväčša vykonávajú len prezentačné aktivity. Percentuálne bolo pokrytých v odpovediach cca 95 percent zbierkového fondu múzeí SR, čo môžeme považovať za relevantné údaje o stave všeobecnej ochrany a odbornej ochrany zbierkových predmetov – hnutelných súčasti kultúrneho dedičstva. Dotazníkový prieskum nezisťoval stav objektov a potreby ich obnovy a rekonštrukcie, zameral sa len na ochranu a odbornú ochranu zbierkových predmetov v múzeách. No hodnotenia múzeí o technickom stave depozitárov vypovedajú aj o stave spravovaných objektov a ich kapacitách na uloženie zbierkových predmetov napr. stanovením nákladov na skvalitnenie odborného uloženia zbierok.

Tabuľka č. 1

Započítané múzeá	60
Počet objektov spravovaných múzeami	239+
z toho NKP	151
Múzeá sídliace v prenajatých objektoch	9++

+ Do celkového počtu nie sú zarátané objekty múzeí v prírode

++ Z deviatich múzeí, sídliacich v prenajatých objektoch je päť múzeí v správe SNM – Historické múzeum, Hudobné múzeum (sídlo Bratislavský hrad), Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku, Spišské múzeum v Levoči, Múzeum Ľudovíta Štúra

Akvizičná činnosť múzeí

Akvizičná činnosť múzeí je jednou zo základných činností, ktorej cieľom a poslaním je zhromažďovať súčasti kultúrneho dedičstva ako pramenný materiál slúžiaci na skúmanie a poznávanie vývoja prírody a spoločnosti vo všetkých jej prejavoch a peripetiách. Múzeá v SR vykonávajú akvizičnú činnosť v zmysle stanovených právnych predpisov. Zväčša nadobúdajú zbierkové predmety darom a vlastným výskumom (najmä zbierkové predmety z oblasti prírodných vied). Nadobúdanie zbierkových predmetov kúpou je podmienené dostatkom finančných prostriedkov, ktoré v súčasných podmienkach na Slovensku je mimoriadne problematické, najmä pri múzeách, ktoré sú zriaďované vyššími územnými celkami.

V rokoch 2003-2006 boli pridelované finančné prostriedky na akvizičnú činnosť:

- a) múzeám zriaďovaným MK SR z Účelového programu MK SR na nákup zbierkových predmetov Rozvoj kultúry – akvizičná činnosť - 02 C16
- b) múzeám Trenčianskeho samosprávneho kraja
- c) niektorým múzeám Žilinského samosprávneho kraja
- d) Múzeu mesta Bratislavy, ktoré každoročne dostalo sumu 1 mil. Sk.(v porovnaní s ostatnými múzeami v SR vrátane špecializovaných múzeí SNM je to najviac zo všetkým múzeí v SR)
- e) niektorým múzeám z grantov MK SR

Pri kúpe zbierkových predmetov je problémom zdĺhavosť procesu preplatenia kúpy predávajúcemu (neochota čakať na peniaze niekedy aj niekoľko mesiacov), neexistencia disponibilných finančných prostriedkov na nákup zbierkových predmetov počas celého roka, možnosť rýchlej úhrady kúpy, čím sa strácajú často mimoriadne hodnotné súčasti kultúrneho dedičstva pre Slovensko natrvalo – sú nelegálne vyvážené do zahraničia.

Múzeá môžu využiť na nákup zbierkových predmetov popri účelovo určených finančných prostriedkoch od zriaďovateľov aj tzv. odpisy. Múzeá však zo svojich zdrojov nie sú schopné – až na malé výnimky - kryť tzv. odpisy, preto ich nemôžu použiť na nákup zbierkových predmetov.

Alarmujúcim javom v tejto oblasti je skutočnosť, že niektoré múzeá, najmä v správe VUC a mestských úradov, nevynaložili v ostatnom období žiadne finančné prostriedky na nákup zbierkových predmetov. Tieto múzeá rozširujú svoje zbierkové fondy len darmi a vlastnou vedecko-výskumnou činnosťou – napr. múzeá v Prešovskom samosprávnom kraji, Nitrianskom samosprávnom kraji, Banskobystrickom samosprávnom kraji alebo nevykonávajú akvizičnú činnosť vôbec. Nemožnosťou nákupu zbierkových predmetov prostredníctvom fondových inštitúcií stráca Slovensko natrvalo hodnotné súčasti kultúrneho dedičstva, ktoré sú nelegálne vyvážené do zahraničia.

Vlastný výskum a prieskum je jedným zo spôsobov realizácie akvizičnej činnosti. V súčasnosti sú tieto spôsoby realizované najmä v oblasti prírodných vied (botanika, entomológia) a v oblasti archeológie. Realizácia vlastných výskumov v ostatných vedných disciplínach (história, etnológia) je podmienená dostatkom finančných prostriedkov (cestovné, možnosti nákupu zbierkových predmetov objavených pri výskumoch apod.), čo sa múzeám pri ich súčasnom finančnom podhodnotení nedostáva. K istému zlepšeniu došlo len pri realizácii archeologických výskumov - v zmysle Zákona NR SR č. 49/2001 o ochrane pamiatkového fondu sú oprávnené pri stavbách vykonávať archeologické výskumy aj niektoré múzeá a to „na základe oprávnenia vydaného ministerstvom“. Archeologické výskumy a prieskumy sú financované investorom stavby. Archeologické nálezy sa potom stávajú súčasťou zbierkových fondov múzeí.

Pri archeologických výskumoch dochádza aj k nelegálnym konaniam – „výskumy hľadačov pokladov pomocou detektorov kovov“ je možné niekedy prirovnávať k drancovaniu archeologických lokalít, keďže sa tam nerobí systematický výskum spojený aj s presným mapovaním lokalít, fotodokumentáciou lokality a s tým spojenými záznamami, ktoré musia byť súčasťou profesionálne vykonávaného archeologického výskumu. Tak ako aj pri výskumoch v ostatných vedných disciplínach, aj v oblasti archeológie je nedostatok financií na profesionálne vykonávané komplexné výskumy archeologických nálezísk, hradené z iných zdrojov ako sú financie Investorov stavieb.

Nadobúdanie zbierkových predmetov darom je v pre väčšinu múzeí - najmä v správe VUC - jediným možným spôsobom nadobúdania zbierkových predmetov. Tento spôsob je využívaný všetkými múzeami. Predmetom darovania sú však často zbierkové predmety nižšej historickej, umeleckej a vedeckej hodnoty. K darovaniu zbierkových predmetov I. kategórie dochádza len výnimočne.

Nadobúdania zbierkových predmetov prevodom správy je pomerne ojedinelé. Možnosti ich využitia pre rozširovanie zbierkových fondov múzeí sú napr. pri konfiškovaní nelegálne vyvážených artefaktov a ich prevode do zbierkových fondov štátnych múzeí.

Všeobecná ochrana zbierkových predmetov

Múzeá popri odbornej správe zbierkových predmetov sú povinné zabezpečovať aj všeobecnú ochranu súčastí kultúrneho dedičstva –vytvárať podmienky na zvýšenie bezpečnosti zbierok pred odcudzením, znehodnotením a poškodením. Z uvedeného dôvodu by mali múzeá zabezpečiť vo všetkých priestoroch zvýšenú ostrahu zbierkových predmetov napr. strážou a bezpečnostnou službou. Zároveň spôsoby a postupy pri všeobecnej ochrane zbierok musia byť stanovené vo vnútorných predpisoch múzeí (depozitárny režim, kľúčový poriadok a pod.). Väčšina múzeí si túto povinnosť stanovenú právnymi predpismi plní - cca 95 percent.

Optimálnym stavom pri zabezpečovaní všeobecnej ochrany zbierok by mala byť kombinácia: kvalitné mechanické zábrany spojené so strážnou službou a elektronickým zabezpečením objektov s prepojením na centrálny pult polície. Tento optimálny stav v súčasnosti nie zabezpečený ani v jednom múzeu na Slovensku. Múzeá z dôvodu nedostatku finančných zdrojov na mzdy zväčša využívajú strážnu službu len v objektoch, ktoré sú mimo sídla budovy (vysunuté expozície, múzeá v prírode a pod.). Najviac sú na ochranu zbierok využívané mechanické zábrany a elektronické zabezpečovacie systémy s prepojením na centrálny pult polície. Len 7 múzeí má vo svojich priestoroch priemyselnú televíziu, a to len v expozíciách alebo výstavných priestoroch. **Pri hodnotení stavu ochrany zbierok väčšina múzeí zdôraznila zastaranosť EZS, potrebu ich modernizácie a nevyhnutnosť pokrytia EZS pre celé objekty, priemyselnú televíziu v expozičných a výstavných priestoroch.** Múzeá stanovili náklady na inštaláciu nových EZS, ich modernizáciu, inštaláciu kamerových systémov na viac ako 60 mil. Sk, pričom 11 múzeí tieto údaje nestanovilo, keďže objekty potrebujú celkovú rekonštrukciu, respektíve múzeá nemajú ani relevantné údaje na stanovenie aproximatívneho odhadu nákladov. Tretina múzeí považuje stav ochrany a bezpečnosti zbierok za vyhovujúci. Sú to múzeá v správe ústredných orgánov štátnej správy, ktoré v rozmedzí ostatných 10 rokov prešli celkovou rekonštrukciou a obnovou za účinnej podpory svojich zriaďovateľov napr. Poštové múzeum Banská Bystrica, Múzeum obchodu Bratislava, Slovenské banské múzeum Banská Štiavnica, NBS – Múzeum mincí a medailí Kremnica. Najviac problémov v oblasti ochrany a bezpečnosti zbierok je v múzeách zriaďovaných vyššími územnými celkami. Tu väčšina múzeí hodnotí stav ochrany zbierok ako nedostatočný, respektíve nevyrovnaný – múzeá spravujú objekty s rozdielnym stupňom ochrany.

Múzeá v záujme zvýšenej ochrany zbierok sú povinné zabezpečovať aj protipožiarnu ochranu objektov, ktorá je obsiahnutá v interných predpisoch múzeí. Na skvalitnenie takejto ochrany je možné využívať elektronické protipožiarné systémy. V tejto oblasti môžeme hodnotiť súčasný stav ako alarmujúci - 15 múzeí uviedlo, že v múzeu nemajú EPS. V mnohých múzeách, kde aj EPS je inštalovaný, chýbajú prepojenia na hasičský záchranný zbor a múzeá pritom nevyužívajú ani vlastnú strážnu službu, čím sa využiteľnosť EPS výrazne znižuje. Stav v oblasti protipožiarnej ochrany je nedostatočný, preto v záujme zvýšenia ochrany zbierok je potrebné urýchliť povinnú inštaláciu EPS a ich prepojenie na hasičský záchranný zbor alebo aspoň zabezpečiť spolu s inštaláciou EPS aj využívanie vlastnej strážnej služby v objektoch múzeí.

Tabuľka č. 2 Ochrana a bezpečnosť zbierok

Zabezpečenie a bezpečnosť zbierok	
1. mechanické zábrany	60
2. strážna služba	17
3. EZS kontrolované vlastnou strážnou službou	19
4. EZS s prepojením na centrálny pult polície	37
5. Kamerový systém	7
Hodnotenie ochrany zbierok	
Dostatočné a vyhovujúce vo všetkých objektoch múzea	20
Dostatočné a vyhovujúce v niektorých objektoch múzea	27
Nevyhovujúce a technicky zastaralé	13
Právne predpisy na ochranu zbierok	
Múzeum má spracované interné predpisy	52
Múzeum nemá spracované interné predpisy	2
Sú v štádiu rozpracovania	6
Kontrola výpožičiek a nájmov zbierkových predmetov	
Pravidelne	19
Občas, podľa výpožičiatel'a a doby trvania výpožičky	26
Nevykonáva, stačí úprava v zmluve o výpožičke	15
Súčasný právny predpis (Zákon o múzeách a galériách)	
Sú dostatočné	47
Je potrebné sprísniť podmienky ochrany a bezpečnosť zbierok	13
Protipožiarna ochrana objektov	
Múzeum má EPS: v celom objekte, vo všetkých objektoch	12
len niektoré priestory	33
Múzeum nemá EPS v žiadnom objekte	15
Stav EPS	
Optimálny	1
Vyhovujúci	21
nedostatočný	12
havarijný	4

Tabuľka č. 3

Ochrana zbierkového fondu v múzeách na Slovensku - stav k 31. 12. 2006

Ochrana zbierkového fondu	Plocha v m ²	Zabezpečenie EPS v %	Zabezpečenie EZS v %
Expozičné priestory+	418 624,2	16, 7	75, 82
Výstavné priestory	38 944	39, 3	72, 6
Depozitárne priestory	54 637,2	49, 1	71, 5

+ Do výmery expozičnej plochy je zarátaná aj celkovo výmera areálov múzeí v prírode

Odborné uloženie zbierkových predmetov

Múzeá ukladajú zbierkové predmety v špeciálnych priestoroch – v depozitároch, ktoré musia spĺňať zvýšené bezpečnostné a ochranné kritériá. Depozitáre múzeí musia byť oddelené od expozičných, výstavných a prednáškových priestorov a nesmú slúžiť ako trvalé pracoviská. Od ostatných priestorov ich musia oddeľovať mechanické zábrany a iné opatrenia proti krádežiam, znehodnoteniu a vstupu nepovolaných osôb. Mali by byť chránené EZS a EPS. Pohyb osôb v depozitároch musí byť kontrolovaný a evidovaný, múzeá musia v rámci vnútorných predpisov prijať opatrenia proti nekontrolovanému vniknutiu cudzej osoby. Zároveň je nevyhnutné zabezpečovať aj optimalizáciu fyzikálno-technických parametrov - stabilná klíma so zodpovedajúcou regulačnou a meracou technikou, vhodný mobiliár na uloženie zbierkových predmetov brániaci ich nadmernému znečisťovaniu a poškodzovaniu svetlom, hmyzom, fyzikálnymi vplyvmi a neodbornými zásahmi. **Optimálnym stavom na uloženie zbierkových predmetov by boli klimatizované depozitáre s regulovateľnou klímou pre jednotlivé materiálové skupiny, so špeciálnym mobiliárom pre jednotlivé druhy zbierkových predmetov. Zároveň by mali byť depozitáre vybavené meracou technikou na sledovanie teploty, vlhkosti a v niektorých prípadoch aj svetelnej intenzity.**

Múzeá na Slovensku majú v súčasnosti depozitáre s celkovou plochou viac ako 54 000 metrov². Z dotazníka vyplynulo, že 6 múzeí má klimatizované depozitáre alebo depozitáre vybavené vzduchotechnikou – Múzeum SNP Banská Bystrica, Poštové múzeum Banská Bystrica, NBS – Múzeum mincí a medailí Kremnica, časť depozitárov Západoslovenského múzea v Trnave a SNM – Archeologické múzeum (vzduchotechnika), hoci stabilizácia klimatických podmienok v depozitároch je v súčasnosti vo vyspelých západných krajinách samozrejmosťou. Za mimoriadne negatívny jav s nepriaznivým dopadom na zdravotný stav zbierkových predmetov možno považovať skutočnosť, že ešte 16 múzeí má depozitáre nevykurované, bez akejkoľvek meracej techniky a 5 múzeí nesleduje zmeny teploty a vlhkosti v depozitároch a nemá ani regulačnú techniku na stabilizáciu klímy – napr. zvlhčovače alebo odvlhčovače na úpravu vlhkosti. Len 8 múzeí hodnotilo depozitáre z hľadiska klimatických podmienok ako vyhovujúce, 32 múzeí ako čiastočne vyhovujúce – mnohé múzeá spravujú viac depozitárov s nerovnakými klimatickými podmienkami a technickou vybavenosťou.

Z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že väčšina múzeí považuje svoje depozitáre za materiálo-technicky nevhodné, kapacitne nedostatočné, bez ďalších rezerv vo výmere a s minimálnymi perspektívami na jej zvýšenie.

Podľa platných muzeografických zásad zbierkové predmety sa ukladajú v depozitároch oddelene, podľa materiálových skupín (depozitár umeleckých diel, depozitár kovov, dreva, nábytku, depozitár textílií a pod.), keďže jednotlivé materiálové skupiny vyžadujú rozdielnu vlhkosť, teplotu a vykazujú nerovnakú citlivosť na priame svetlo, prach či zmeny klimatických podmienok. Tieto zásady však možno uplatniť len za predpokladu dostatku kapacít na uloženie zbierok. Stav odborného uloženia zbierkových fondov v múzeách je aj v súčasnosti nevyhovujúci. Najmä v múzeách, kde je k dispozícii len jeden depozitár (nízky počet zbierkových predmetov, nedostatok kapacít) pretrvávajú problémy s uložením zbierok. V porovnaní s posledným dotazníkovým prieskumom vykazujú viac múzeí uloženie zbierkových predmetov podľa materiálových skupín. Samostatne sú uložené najmä zbierky výtvarného umenia a materiály papier, textil, drevo. Zlepšenie v skladbe uloženia zbierkových predmetov nastalo najmä využitím vnútorných rezerv v múzeách, keďže plocha depozitárov sa výrazne v období ostatných desiatich rokov nezvýšila, ako aj skvalitnením depozitárneho mobiliáru, ktorý umožňuje lepšie využitie jestvujúcich plošných a objemových kapacít. Napriek istým pozitívam hodnotí väčšina múzeí svoje depozitáre

z hľadiska jestvujúcich kapacít ako nedostatočné, bez rezerv na uloženie nových akvizícií. Z uvedeného dôvodu bude v perspektíve desať rokov potrebné riešiť otázky rozširovania jestvujúcich úložných kapacít depozitárov, čo je možno jednak rekonštrukciou jestvujúcich, jednak využívaním nových objektov. Pozitívne hodnotia stav depozitárov len tie múzeá, ktoré za účinnej podpory svojich zriaďovateľov prešli v období posledných desiatich rokov komplexnou rekonštrukciou svojich objektov.

Neriešenie, respektíve pomalé zvyšovanie plochy depozitárov a skvalitňovanie ich technického vybavenie negatívne ovplyvňuje zdravotný stav zbierok, čo v budúcnosti povedie k rastu nákladov na odborné ošetrovanie zbierkových predmetov, ba dokonca k ich trvalému znehodnoteniu.

Tabuľka č. 4 Uloženie zbierkových predmetov

Vlastné depozitáre	47
Prenajaté depozitáre	13
Expozície	56
Pracovne a iné priestory	2
Uloženie zbierkových predmetov v depozitároch múzeí	
Podľa materiálových skupín	19
Len niektoré materiálové skupiny	28
Len jeden depozitár - nízky počet zbierkových predmetov	12

Tabuľka č. 5 Stav depozitárov múzeí

Klimatické podmienky v depozitároch	
Klimatizované depozitáre	6
Temperované s možnou reguláciou teploty a vlhkosti prístrojmi	22
Depozitáre temperované bez možnosti regulácie teploty a vlhkosti	35
Nevykurované	16
Poznámka: Kvalita depozitárov v múzeu nie je rovnaká. Keďže väčšina múzeí využíva na uloženie zbierkových predmetov viac depozitárov, ktoré sú rozličnej kvality, uviedli v dotazníku viac odpovedí, preto je aj súčet väčší ako počet započítaných múzeí.	
Sledovanie klímy v depozitároch	
Sledovanie vlhkosti	8
Sledovanie teploty	5
Sledovanie teploty a vlhkosti	37
Svetelné pomery v depozitároch	5
Žiadne hodnoty	5
Hodnotenie depozitárov z hľadiska klimatických podmienok	
Vyhovujúce	8
Čiastočne vyhovujúce – potrebné ďalšie prístrojové vybavenie	32
Nevyhovujúce	20
Mobiliár v depozitároch	
Špeciálny mobiliár pre jednotlivé druhy zbierkových predmetov	5
Špeciálny mobiliár len pre niektoré druhy zbierkových predmetov	23
Provizórny mobiliár – pôvodne určený na iné účely	19
Využívanie všetkého dostupného mobiliáru na uloženie zbierok	24
Poznámka: Kvalita mibiliáru v depozitároch múzea nie je rovnaká. Keďže väčšina múzeí využíva na uloženie	

zbierkových predmetov viac depozitárov, ktoré sú rozličnej kvality, uviedli v dotazníku viac odpovedí , preto je aj súčet väčší ako počet započítaných múzeí.	
Hodnotenie depozitárov z hľadiska úložnej kapacity	
Dostatočná s rezervou	6
Dostatočná, k múzeu nebude výrazne rozširovať zbierkový fond	20
Nedostatočná, bez akýchkoľvek rezerv	34

Odborné ošetrovanie zbierkových predmetov

Odborné ošetrovanie zbierkových predmetov znamená základné očistenie, konzervovanie, reštaurovanie a pri zbierkach z prírodných vied je to preparovanie s cieľom zabrániť ich ďalšej deštrukcii.

Výkony a práca konzervátorov, reštaurátorov a preparátorov zhodnocujú zbierkové predmety tak z hľadiska ich finančnej účtovnej hodnoty, no najmä z hľadiska ich výpovednej historickej, vedeckej, umeleckej a estetickej hodnoty. Na realizáciu odborného ošetrovania zbierok vytvárajú múzeá špecializované pracoviská – konzervátorské a reštaurátorské dielne a preparátorské laboratóriá. 7 múzeí v dotazníku uviedlo, že nevykonávajú odborné ošetrovanie zbierkových predmetov a 18 múzeí nemá pracovisko na odborné ošetrovanie zbierkových predmetov – ide zväčša o múzeá s nízkym počtom zbierok, pre ktorých by prevádzkovanie takého pracoviska bolo neefektívne, musíme konštatovať, že aj tento údaj je nepriaznivý, pretože odborné ošetrovanie zbierkových predmetov je nevyhnutnosťou pri ich záchrane a ochrane, a zároveň táto povinnosť vyplýva múzeám aj z dikcie právnych predpisov. Zaráža však, že sú na Slovensku múzeá, ktoré spravujú zbierkový fond s počtom niekoľko tisíc ks zbierkových predmetov a nemajú zriadené pracovisko na odborné ošetrovanie zbierkových predmetov. Mnohé múzeá síce zabezpečujú odborné ošetrovanie zbierok dodávateľsky, no ide najmä o reštaurovanie zbierkových predmetov z oblasti výtvarného umenia a to len niekoľko ks ročne. Odborné ošetrovanie zbierkových predmetov by malo byť trvalým javom v činnosti múzeí a dôrazom na preventívnu konzerváciu a reštaurovanie nie pre potreby výstavnej a expozičnej činnosti. Väčšina múzeí – aj s prihliadnutím na personálne pokrytie - vykonáva len konzervovanie zbierok.

Zabezpečiť odborné ošetrovanie zbierkových predmetov ako nikdy nekončiaci proces nie je možné predovšetkým pre nedostatok kapacít, nekvalitné materiálno-technické vybavenie špecializovaných pracovísk a nedostatok kvalifikovaného personálu. Alarmujúcim javom pri odbornom ošetrovaní zbierkových predmetov je hodnotenie samotných múzeí – 85 percent múzeí považuje súčasný stav svojich špecializovaných pracovísk za nedostačujúci tak z hľadiska kapacít, materiálno-technického vybavenia ako aj personálneho pokrytia.

Odborné ošetrovanie zbierkových predmetov je náročné na finančné pokrytie najmä pri ich realizácii dodávateľsky. Nedostatok financií z príspevku na činnosť je do istej miery kompenzovaný grantami, ktoré poskytuje MK SR múzeám spravovaným samosprávnymi krajmi, obcami a inými právnymi subjektami. Alarmujúcim javom v oblasti odborného ošetrovania zbierkových predmetov je skutočnosť, že sa dlhodobo nedarí vytvoriť doškoľovacie pracovisko pre oblasť múzejníctva so zameraním na ďalšie vzdelávanie zamestnancov múzeí v oblasti odbornej ochrany a odborného ošetrovania zbierok. Slovenské národné múzeum ako ústredné pracovisko pre múzejnú činnosť, ktoré je v zmysle Zákona NR SR č. 115/1998 o múzeách a galériách poverené aj metodickou, informačnou a výchovno-vzdelávacou funkciou nemá vybudované také pracovisko a vzhľadom na neexistenciu ústredných konzervátorských, reštaurátorských a preparátorských ateliérov a dielni v SNM nie je v najbližšom období ani perspektíva vzniku takého pracoviska. Odborné semináre len v minimálnej miere saturujú potreby systematického vzdelávania, ktoré by malo vychádzať z nových poznatkov, ale aj domácich a zahraničných skúseností.

Tabuľka č. 6 Odborné ošetrovanie zbierkových predmetov

Konzervovanie, reštaurovanie, preparovanie zbierkových predmetov		
Vlastní odborní pracovníci vo vlastných špecializovaných pracoviskách		30
Vlastní zamestnanci – kumulované funkcie		16
Dodávateľsky		26
Nevykonávajú		7
Poznámka: V mnohých múzeách využívajú na ošetrovanie zbierkových predmetov viacej možností – vlastnými zamestnancami, dodávateľsky a vlastní zamestnanci s kumulovanou funkciou		
Hodnotenie špecializovaného pracoviska na odborné ošetrovanie zbierok		
Priestorovo a technicky dostačujúce		8
Priestorovo dostačujúce, no s nedostatočným technickým vybavením		20
Priestorovo a technicky nedostačujúce		14
Múzeum nemá špecializované pracovisko na odborné ošetrovanie zbierok		18
Personálne krytie odborného ošetrovania zbierok v múzeách – celkom		
Z toho	Reštaurátori	16
	Konzervátori	71
	Preparátori	6
Hodnotenie špecializovaného pracoviska -personálne obsadenie		
Dostatočné		11
Nedostatočné		43
Nemajú špecializované pracovisko		16

Pretrvujúcim problémom v oblasti odborného ošetrovania zbierok je personálne pokrytie týchto činností. Hoci v múzeách pracuje 92 zamestnancov – konzervátorov, preparátorov, reštaurátorov, ich výkony pri odbornom ošetrovaní zbierok sú negatívne ovplyvňované tým, že často majú kumulované funkcie, podieľajú sa napr. na príprave a realizácii výstav, pracujú ako správcovia depozitárov a na odborné ošetrovanie nemajú dostatok času. Tento stav vznikol a pretrváva v múzeách pre nedostatok financií na potrebné rozšírenie systemizovaných miest. Väčšina zamestnancov pracuje len na pozícii konzervátor, chýbajú tu kvalifikovaní vysokoškolskí vzdelaní odborníci na reštaurovanie všetkých materiálových skupín.

Ochrana zbierkových predmetov je nevyhnutnou činnosťou pre zachovanie súčastí kultúrneho dedičstva. Je nevyhnutné, aby sa stala centrom pozornosti nielen pre managementy múzeí, ale aj pre zriaďovateľov a zakladateľov múzeí. Jej výkony sú namerané na zmysel a podstatu existencie múzeí – na zabezpečenie ich existencie, a tým aj samotnej podstaty existencie múzeí. Je nevyhnutné, aby sa odborná ochrana zbierok dostala z okraje pozornosti vedení múzeí a ich zriaďovateľov, pretože bez zbierok niet ani múzeí. Ochrana zbierok je síce jednou z finančne najnáročnejších múzejných činností, no je nevyhnutné vnímať všetky úkony spojené s jej realizáciou ako výkony, ktoré vyplývajú zo samotnej podstaty zmyslu existencie múzeí ako inštitúcií, ktoré sú zriaďované na ochranu a záchranu súčastí kultúrneho dedičstva.

Tabuľka č. 7**Náklady na reštaurovanie zbierkových predmetov v múzeách - dodávateľsky**

Rok	Náklady v tis. Sk
2003	2 294
2004	4 747
2005	8 647
2006	8 792

Odborná evidencia zbierkových predmetov

Súčasťou odbornej správy zbierkových fondov múzeí je odborná evidencia zbierkových predmetov, ktorej cieľom je jednoznačná identifikácia zbierkových predmetov a určenie ich kultúrnej, umeleckej, historickej a vedeckej hodnoty. Vykonávanie odbornej evidencie zbierkových predmetov je zákonnou povinnosťou všetkých múzeí a galérií. Spôsoby a postupy pri jej realizácii určuje najmä Vyhláška MK SR č. 342/1998 o odbornej správe múzejných zbierkových predmetov a galerijných zbierkových predmetov v znení Vyhlášky 557/2004.

V múzeách sa intenzifikovala práca v **elektronickom spracovávaní zbierkových predmetov**. Zákomom stanovená úloha pre SNM – viesť Centrálnu evidenciu zbierkových predmetov v múzeách Slovenskej republiky viedla k vytvoreniu moderného nástroja schopného zvládnuť takéto náročné zadanie – komplexný databázový systém CEMUZ s niekoľkými aplikačnými modulmi. Digitalizácia zbierok ukázala aj potrebu spracovania štandardov na evidenciu múzejných zbierok, čo možno v súčasnosti považovať za kľúčový problém pri urýchľovaní digitalizácie odbornej evidencie zbierkových predmetov v múzeách SR. Prechod na úplnú digitalizáciu odbornej evidencie zbierkových predmetov je spojený aj s digitalizáciou obrazových záznamov, čo má za cieľ odstrániť nedostatky aj vo fotodokumentácii zbierok a zároveň zlepšiť výpovednú a informačnú hodnotu digitalizovaných záznamov o zbierkových predmetoch.

Tabuľka č. 8**Stav odbornej evidencie zbierkového fondu múzeí SR v rokoch 2003 - 2006**

Rok	Počet prír. č	Počet ks	Skatalogizované	
			Počet ev.č.	kusov
2003	1 923 402	8 973 072	2 483 186	7 995 290
2004+	1 845 821	14 971 566	2 457 274	10 602 704
2005	1 975 908	15 190 452	2 521 355	11 507 321
2006	2 053 594	15 424 799	2 647 137	11 906 381

+ Mimoriadny nárast počtu zbierkových predmetov v múzeách v roku 2004 bol spôsobený revíziou zbierkových predmetov a ich prepočítaním v Poštovom múzeu v Banskej Bystrici, kde došlo k výraznému nárastu počtu zbierkových predmetov - o 5 926 859 ks.

K najzávažnejším problémom v oblasti všeobecnej ochrany a odbornej ochrany zbierkových predmetov patrí predovšetkým:

1. nedostatočné zabezpečenie múzejných zbierok EPS a havarijný stav jestvujúcich EZS
2. nedostatočné vybavenie múzeí EPS, nevyhovujúci stav jestvujúcej signalizácie, chýbajúce prepojenie EPS a strážnej služby
3. nízky a nedostačujúci počet múzeí s klimatizovanými depozitármi alebo depozitármi s regulovateľnou klímou
4. vysoký počet nevykurovaných depozitárov bez akejkoľvek regulačnej a meracej techniky
5. nedostatočná plošná kapacita depozitárov bez rezerv na uloženie nových akvizícií v múzeách
6. nedostatočná vybavenosť depozitárov regulačnou a meracou technikou na reguláciu a meranie teploty a vlhkosti,
7. nedostatok špeciálneho mobiliáru na uloženie jednotlivých materiálových skupín zbierkových predmetov,
8. absencia špecializovaných pracovísk na konzervovanie, reštaurovanie a preparovanie v niektorých múzeách a nedostatočné priestorové kapacity jestvujúcich pracovísk a ich nedostatočná technická vybavenosť,
9. nedostatok kvalifikovaných zamestnancov na výkon konzervovania, reštaurovania a preparovania ,
10. nedostatočná špecializácia odborných zamestnancov na jednotlivé materiálové skupiny
11. kumulované pracovných činnosti niektorých zamestnancov múzeí v pracovných náplniach zamestnancov múzeí
12. absencia ústredného konzervátorského, reštaurátorského a konzervátorského pracoviska na odborné ošetrenie zbierok s metodickou a školiacou pôsobnosťou

Záver a odporúčania:

V oblasti nadobúdania súčastí kultúrneho dedičstva do zbierkových fondov múzeí

1. Prostriedky Účelového programu MK SR na nákup zbierkových predmetov Rozvoj kultúry – akvizičná činnosť - 02 C16 každoročne navyšovať s prihliadnutím na požiadavky fondových inštitúcií MK SR
2. V rámci grantov MK SR určených pre múzeá iných zriaďovateľov (VUC, Mestské úrady, iní zriaďovatelia a zakladatelia múzeí) navyšovať finančné prostriedky na akvizičnú
3. V rámci grantového systému MK SR poskytovať finančné prostriedky aj na primárnu vedecko-výskumnú činnosť zameranú na nadobúdanie zbierkových predmetov
4. Iniciovat' zmeny v právnych predpisoch, ktoré by umožnili múzeám použiť na nákup zbierkových predmetov aj vlastné príjmy, čo v súčasnosti nie je možné.
5. Iniciovat' medzirezortné dohody (napr. v Ministerstvom vnútra SR, Ministerstvom hospodárstva SR – Colný úrad SR) o presune konfiškovaných súčastí kultúrneho dedičstva do správy štátnych múzeí a galérií – bez finančnej úhrady Colnému úradu SR či MV SR.
6. Iniciovat' zvýšenie kontrol v spolupráci s príslušnými orgánmi štátnej a verejnej správy na archeologických náleziskách s cieľom zabrániť pôsobeniu nelegálnych hľadačov pokladov

V oblasti ochrany a odbornej ochrany zbierkových predmetov

7. Ochranu a odbornú ochranu zbierok stanoviť ako prioritu v činnosti múzeí bez ohľadu na zriaďovateľa a zakladateľa múzea
8. Zvýšiť podporu z grantového systému MK SR pre aktivity a činnosti múzeí zamerané na ochranu a odbornú ochranu zbierkových predmetov
9. Zvýšiť bezpečnosť zbierok povinnou inštaláciou EZS v priestoroch múzeí, kde sa nachádzajú zbierkové predmety
10. Skvalitniť protipožiarne opatrenia múzeí inštalovaním EPS v priestoroch, kde sa nachádzajú zbierkové predmety
11. Podporovať vznik a dobudovanie špecializovaných pracovísk na konzervovanie, reštaurovanie a preparovanie zbierkových predmetov za podmienky diferencovaného prístupu k jednotlivým múzeám podľa veľkosti múzeí, prípadne jeho metodickej pôsobnosti (špecializované múzeá, múzeá s krajskou pôsobnosťou, SNM)
12. Vybudovať ústredné konzervátorské a reštaurátorské dielne, preparátorské laboratóriá na pôde SNM ako ústredné pracovisko pre oblasť múzejníctva na Slovensku vrátane ich materiálno-technického a prístrojového vybavenia a personálneho zabezpečenia kvalifikovanými, prevažne vysokoškolsky vzdelanými zamestnancami
13. Vytvoriť podmienky na získanie akreditácie na vzdelávanie a doškolenie pre oblasť múzejníctva v SR s dôrazom na problematiku konzervovania, reštaurovania a preparovania s využitím kapacít a možnosti novovytvoreného špecializovaného ústredného konzervátorského, reštaurátorského a preparátorského pracoviska pre oblasť múzejníctva na Slovensku na pôde SNM
14. Pri informovaní verejnosti o činnosti múzeí skvalitňovať informovanie verejnosti o významnej a nezastupiteľnej úlohe múzeí pri ochrane súčastí kultúrneho dedičstva
15. Podporovať obnovu a rekonštrukciu objektov múzeí v prírode
16. Vypracovať systém školiacich aktivít s cieľom skvalitnenia informovanosti múzeí a galérií, ich zriaďovateľov a zakladateľov o možnostiach využívania medzinárodných grantov a štrukturálnych fondov EÚ na tieto činnosti,
17. Podporovať ďalšie vzdelávanie a doškolenie konzervátorov, reštaurátorov a preparátorov, v rámci bilaterálnych dohôd aj v zahraničí.